

ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI INTEGRAL QIYOFASINI SHAKLLANTIRISH

Madaminov N.M.

FarDU Tasviriy san'at kafedrası o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: 3D, Nyuton quyosh, Pop-Art, raqamli texnologiyalar, dizayn, ta'lim, an'anaviy rangtasvir.

Ключевые слова: 3D, Ньютон Санс, поп-арт, цифровые технологии, дизайн, образование, традиционная живопись.

Key words: 3D, Newton Sanz, pop art, digital technology, design, education, traditional painting.

Kirish. Zamonaviy san'at (ingl. contemporary art) – XX asrning ikkinchi yarmida, postmodernizm davrida shakllangan badiiy amaliyotlar majmui. Odatda zamonaviy san'at deganda modernizmga qaytadigan yoki ushbu hodisaga zid bo'lgan, uni xronologik emas, balki baholovchi xususiyatga ega bo'lgan «haqiqiy san'at» tushunchasidan ajratib turadigan san'at tushuniladi. Shunga qaramay, ushbu tushunchalarning o'zaro ta'siri yoki hatto aralashmasi mavjud. Zamonaviy san'at muzeyi va zamonaviy san'at muzeyi mavjudligi bejiz emas, ularning to'plamlarida ko'pincha bir xil mualliflarning asarlarini topishingiz mumkin[1].

Zamonaviylik deganda an'anaviy san'atni zamonga integarlashganini tushunish mumkin. Bu tushunchani ta'limda yangilik sifatida qo'llash uchun bazaviy bilimlarni obdon o'rganib, tahlil qilib chiqish talab etiladi. Yosh ijodkorlarning dunyoqarshini an'anaviylikdan uzoqlashmagan holda zamonaviylikga uyg'unlashtirish kerak bo'ladi.

Rang-tasvir, grafika, haykaltaroshlik kabi yo'nalishlarda elektron planshetlarda ishlash urf bo'lib rivojlanagan bir davrda, an'anaviy san'atning qoidalarini qo'llash talab etiladi. Ijodkorlarni professional ijod namunalari mustahkam oligan bilim va ko'nikmalari natijasidir. Bu intizomiy qoidalarni kompozitsiya bilan bog'lash ijodkorni yuksak natijalarga ko'taradi.

San'atning yangicha ko'rinishiga yangi media san'ati raqamli san'at, kompyuter grafikasi, kompyuter animatsiyasi, virtual san'at, internet san'ati, interaktiv san'at, video o'yinlar, kompyuter robototexnika, 3D bosib chiqarish va san'at kabi yangi

media texnologiyalaridan foydalangan holda yaratilgan san'at asarlarini anglatadi. Yangi media san'ati ko'pincha rassom va tomoshabin o'rtasidagi yoki kuzatuvchilar va ularga javob beradigan badiiy asar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'z ichiga oladi. Shunga qaramay, ba'zi nazariyotchilar va kuratorlar ta'kidlaganidek, o'zaro ta'sir, ijtimoiy almashinuv, ishtirok etish va o'zgarishlarning bunday shakllari media san'atining o'ziga xos xususiyati emas, balki zamonaviy san'at amaliyotining boshqa yo'nalishlari bilan o'xshashliklarga ega bo'lgan umumiy zamin bo'lib xizmat qiladi. Bunday tushuncha paydo bo'layotgan texnologik platformalar bilan bir vaqtda paydo bo'ladigan madaniy amaliyot shakllarini ta'kidlaydi va texnologik muhitga e'tiborni shubha ostiga qo'yadi[2].

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.90-yillarda Rossiyada «zamonaviy san'at» atamasi ham ishlatilgan, bu ko'p jihatdan o'xshash, ammo «zamonaviy san'at» atamasi bilan bir xil emas. Hozirgi san'at deganda Rossiyadagi badiiy jarayon ishtirokchilari innovatsion zamonaviy san'atni (g'oyalar va/yoki texnik vositalar nuqtai nazaridan) nazarda tutdilar. Haqiqiy san'at tezda eskirgan va uni XX yoki XX asrning zamonaviy san'at tarixiga kiritish masalasi ochiq. Rossiyadagi badiiy jarayon ishtirokchilari «dolzarb san'at» ta'rifini o'z vaqtida avangardizmga (yangilik, radikallik, yangi texnika va texnikalardan foydalanish) tegishli bo'lgan ma'noga ega bo'lishdi[1].

An'anaviy rangtasvirda ijodkor realistik rangtasvirdagi kontrastlikda, qarama-qarshilikning uch hil jihatlari namoyon bo'lib, bular: rang tuslarining tonalligida, issiq-sovuqligida hamda narsalar o'lchamida. Lekin realistik rangtasvirda ular qarash nuqtasidan uzoq-lashgan sari perspektiva qoidalariga asosan o'zgaradi, ham tonda, ham rang tussida, ham issiqsovuqligida, ham o'lchamida. Kontrastlikda ton tuslari orqali: Och-to'q, yorug'-qorang'u, og'ir-yengil, chuqur-sayoz; nozik-qo'pol, mayinda g'al, yumshoq-qattiq, silliq va shular kabi narsalarning fakturasi hamda xususiyatlari ifodalaniib, ranglarda esa yorug' va soyalarning bir-biriga nisbatan issiq yoki sovuqlik darajasi hamda ularning xususiy rang tuslariga ishora qilinadi kabi tushunchalarni bildirgan[2].

Shu ijodkor tahlillaridan birida quyosh yoki sun'iy yorug'lik manbalaridan nurlanib chiqadigan yorug'lik natijasida, hosil bo'layotgan rang tuslari, tabiatning murakkab hodisasidir. Buni birinchi bo'lib Isaak Nyuton tomonidan kashf etilgan tamoyilni hozirgacha barcha rassomlar, inkor etilmaydigan haqiqat sifatida e'tirof etadilar. Nyuton quyosh nuri yetti rangga ajraladi, deb ishongan: qizil, zarg'aldoq, sariq, yashil, och ko'k, ko'k, binafsha. (rassomlar uchun och ko'k mustaqil rang emas, u ochartirilgan ko'kdir, shuning uchun quyida ko'rib chiqiladigan rang aylanasi biz oltita rangni hisoblaymiz.) Nyutonning kashfiyoti quyidagicha: rang to'liq quyosh nuri bilan emas, balki uning, spektrining faqat bir qismi bilan tug'iladi, ya'ni har qanday ob'ektning rangi kuzatuvchining ko'ziga qanday yorug'lik tushishiga bog'liq. Ushbu hodisaning zamonaviy talqini quyidagicha ko'rinadi: yorug'lik fotonlar deb ataladigan zarralardan iborat bo'lib, ularning

har biri elektromagnit to'liqlar g'iloifi sifatida qaralishi mumkin. Ob'ektga yoru g'lik tushganda, uchta hodisadan biri sodir bo'lishi mumkin: yorug'lik so'rilib, issiqlik energiyasiga aylanishi; u ob'ekt orqali o'tishi; yoki nurni qaytarib aks etishi mumkin ligini aytib o'tgan. Bu tushunchalar bilan zamonaviy san'atni bog'lashda qoidalarga bo'y so'nishimiz kerakmi yo'qmi?[3].

O'zbek mintalitetidan kelib chiqib ijodkorlar fikri xalqchillik murakkab va ko'pqirrali tushuncha bo'lib, u xalq amaliy san'atini, mehnatini, turmush tarzini, intilishlari va orzu-umidlarini haqqoniy tarzda aks ettirish omillaridan biridir. San'at bizda insoning o'zini tasvirlash orqali ham, uning atrofidagi hodisalarni aks ettirish orqali ham muayyan tuyg'ular uy g'otadi. San'at insonni bevosita aks ettirmasada, baribir uning biror narsaga munosabatini, unga nisbatan insoniylik mezonini ifodalaydi. Binobarin, baholashda inson mohiyatini anglashga qaratilgan bilish holati hamisha mavjuddir. San'at narsalardan, tabiat hodisalaridan inson uchun ahamiyatli bo'lgan ma'no izlaydi, qidirib topadi va ko'rsatadi. San'at voqelikning har qanday ko'rinishlaridan ijtimoiy ma'no paydo qiladi degan g'oyani taklif qilishadi[4].

Bugungi kunda inson faoliyatining deyarli barcha sohalarida. Bundan tashqari, aniq, aynan shunday texnologiyalarning rivojlanishi insoniyatning rivojlanishning yangi bosqichiga – postindustriyaga kirishini oldindan belgilab qo'ydi, axborot. Raqamli (kompyuter) san'at deganda kompyuter (axborot) texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan ijodiy faoliyat tushuniladi, natijada raqamli shaklda badiiy asarlar paydo bo'ladi. Raqamli san'at an'anaviy, raqamli formatga o'tkazilgan yoki dastlab raqamli formatda yaratilgan badiiy asarlarga murojaat qilish uchun ishlatiladi. ularning asosiy yashash muhiti kompyuter muhiti bo'lgan tubdan yangi turlari. Bizni qiziqtirgan tasviriy jihatdan ularga san'at ASCII-Art, kompyuter grafikasi, raqamli rasm va demolarni o'z ichiga oladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish fotosuratlar, shuningdek, fotompressionizm kabi gibrid texnologiyalarni keltirib chiqardi, fotosuratlarni raqamli qayta ishlashdan foydalanib, uning ekspressiv xususiyatlari va hissiyiligini oshirish uchun[5].

Ko'pgina yangi media-Art loyihalari siyosat va jamoatchilik ongi kabi mavzularda ham ishlaydi. Yangi media san'ati « kod va foydalanuvchi interfeysi bo'yicha tadqiqotlar; arxivlar, ma'lumotlar bazalari va tarmoqlar bo'yicha so'rovlar; avtomatik tozalash, filtrlash, klonlash va rekombinatsiya usullaridan foydalangan holda ishlab chiqarish; foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontent qatlamlarini (UGC) qo'llash; ijtimoiy media platformasi g'oyalarini kraudsorsing qilish,» bepul «vab-saytlarda raqamli» men « ning tor translyatsiyasi mualliflik huquqi va tinglovchilarni a'zo sifatida jalb qiladigan provokatsion nutqlar».

Yangi media-xaritada asosiy mavzulardan biri bu ma'lumotlar bazalarining vizual tasvirlarini yaratishdir. Ushbu sohada kashshoflar Liza Strausfeld, Martin Vattenberg va Alberto Frigo. Ma'lumotlar bazasi estetikasi yangi media rassomlari uchun kamida ikkita jozibali fikrni o'z ichiga oladi: rasmiy, chiziqli b o'lmagan

rivoyatlarning yangi varianti sifatida; va siyosiy, tezda nazorat va hokimiyat shakliga aylanadigan narsani buzish vositasi sifatida.

3D bosib chiqarishning paydo bo'lishi virtual va jismoniy olamlarni bir-biriga bo'g'lab, yangi media san'atiga yangi ko'prikn taqdim etdi. Ushbu texnologiyaning o'sishi rassomlarga yangi media san'atining hisoblash bazasini haykaltaroshlikning an'anaviy jismoniy shakli bilan aralashtirishga imkon berdi. Ushbu sohada kashshof rassom Jonti Xurvits bo'lib, u ushbu texnikadan foydalangan holda birinchi taniqli anamorfoz haykalini yaratgan.

Natijalar va muhokama. Oliy ta'lim jarayonida talabalarga bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda oliy ta'lim professor o'qituvchilari kompozitsion fikrlash borasida ta'lim uslublari haqida tajribalarini bildirib, xulosalarini ta'limda qo'lashgan. Demak san'atda zamonaviylikni o'ziga xos tomonlari shaklini yuqotib qo'ymasligi uchun an'anaviy tendensiyalardan voz kechmagan holda qo'llaniladi[5].

Zamonaviy san'at kompozitsiya bilan bevosita bog'liq bo'lgani uchun ham san'atning har qanday sohasida kompozitsion tuzilishsiz, uning barcha qism va komponentlarini uyg'unlashtirmasdan turib, badiiy asar yaratish mumkin bo'lmaydi. Kompozitsiya forma va mazmunni yaxlitlikda ifodalashning muhim vositasidir. Kompozitsiya deganda biz ma'lum bir ifodaga ega tuzilmasini yaxlitlikda, maqsadli qurish, qaysiki qismlari joylashuvi va o'zaro mutanosiblikda, bog'liqlikda bo'lishini va umumlashtirilgan fikr va mazmunga ega ekanligini tushunamiz. Shuningdek tugallangan badiiy asarni, masalan, rangtasvir asarini kartina deb, musiqa asari, yaxlit g'oya atrofida o'zaro bo'g'langan balet spektaklining nomerlarini, metal eritmalari tarkibini, duxilar va hokazolarni kompozitsiya deyishadi. Shuningdek badiiy asarni tuzish qonuniyatlarini o'qitadigan fanni ham kompozitsiya fani deyiladi. Jismlarning tartibsiz, uyib tashlangan holatdagi ko'rinishini kompozitsiya deb bo'lmaydi. Shuningdek mazmunida bir xillik, bir ma'noli, elementarlikning mavjudligini ham kompozitsiya deb bo'lmaydi. Kompozitsiya har qanday yaxlitlikdagi tuzilmada (struktura), yohud sanat asari bo'lsin, ilmiy ish, information xabar yoki tabiat yaratgan organizmda ham mavjud bo'lishi kerak. Kompozitsiya buyumlar dunyosi formalarini, ijtimoiy mahsulotlar, mashinalar, me'moriy va dizayn ob'yektlarni yaratishda ham zarur vositadir. Kompozitsion yondashuv qismlarning mantiqiy va chiroyli joylashuvini ta'minlaydi hamda formaga yaqqollik, chiroy baxsh etuvchi va mazmunini ravshanlashtiruvchi yaxlitlik yuzaga keladi[6].

Dizayn badiiy ijod bilan chambarchas bog'liq bo'lgan faoliyat turi bo'lib, o'z tarixida bir necha bor turli badiiy oqimlar tomonidan ko'proq yoki kamroq kuchli ta'sirga ega bo'lgan. Art Nouveau rassomlarining dizayn kashshoflariga ta'sirini, 1920-30-yillarning konstruktivistlariga rassomchilikdagi avangard oqimlarining ta'sirini eslash mumkin.

XX asr san'atidagi eng yorqin hodisalardan biri bu Pop-Art edi. U 1950-yillarning o'rtalarida paydo bo'lgan. Pop-Art mavhum ekspressionizmga qarshi paydo bo'lgan deb ishoniladi, bu esa ko'rinadigan haqiqat bilan so'nggi aloqalarni uzdi.

Yosh rassomlar uni san'atni voqelik bilan bog'liq bo'lmagan yuqori sinflarning murakkab o'yin-kulgisiga aylantirganlikda ayblay boshladilar. 1951-yilda XX asr boshidagi avangard rasm yo'nalishlaridan biri bo'lgan dadaizm antologiyasi nashr etildi. Dada usullari-kollaj, matodagi haqiqiy ob'ektlarni birlashtirish yosh rassomlarni rasmni yangi «belgilash» san'at va haqiqat o'rtasidagi chegaralarni yo'q qilishga ilhomlantirdi[7].

Davrlarda ayrim yo'nalishlar o'zining zamonaviyligini yuqotib san'atda tarixga aylanadi. O'rmiga jamiyat ehtiyojidan kelib chiqib yangi yo'nalishlar shakllar ekan. Shu tartibda san'atda yangilanish kuzatiladi. Yuqoridagi ijodkorlarda san'atning zamonaviylik va an'anaviylikni integral ko'rinishga keltirish mumkin bo'ladi.

Xulosa.Raqamli rangtasvir an'anaviy turlarga nisbatan shubhasiz farqlarga ega tasviriy san'at, birinchi navbatda, bu juda ko'p son bilan bo'g'liq grafik muharrirlari vositalari, ish tezligi va har qanday vaqtda imkoniyatlar ishni o'zgartirish. Raqamli rasm ajralmas qismidir zamonaviy san'at, texnik va badiiy jihatdan rivojlanmoqda boshqa mamlakatlar bilan bir xil darajada. Raqamli rasmlar uslub xilma-xilligi va nafaqat an'anaviy tasviriy shakllarda san'at, shuningdek, raqamli rangtasvirda mutlaqo yangi oqim hisoblanadi.

Etika va estetika inson ongini, madaniy fikrlashini, dunyo qarashini va jamiyatga munosabatini o'sishini jamiyatdagi yetakchi shaxslar tomonidan o'zgartiradi. Dizayn iborasi, har qanday yo'nalishda o'z aksini topadi. Natijada tarqqiyot evolyutsiyasi dizayn bilan bog'liqligiga guvoh bo'lamiz. Bu evolyutsiya tarqqiyotning etik-estetik rivojlanishini ta'minlaydi[6].

Davr talabiga ko'ra san'at barcha yo'nalishlarida zamonaviylik ahamiyat kasab etmasa uni keying avlod albatta yangilar ekan. Ijodkorlarning jamiyatga ta'siri yoki aksincha bo'lgan holatda san'at tuslanishini xulosa qilish mumkin. Bu bilan ta'limda ham yosh ijodkorlarga badiiy qarashlarda kompozitsiya va idrok etish ko'nikmalarini pedogogik jararayonga qo'shish kerak deb o'ylayman. San'at insonga ezgulik begani kabi, ijodkorlik inson tabiatida bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Turdaliyev A. "Kompozitsiya". – Toshkent, 2003.
2. Abduraxmonov G'.M. "Kompozitsiya asoslari". – Toshkent, 2004.
3. E.Jabborov. "Kompozitsiya". – Qarshi, 2019.
4. Egamov.A. "Kompozitsiya asoslari". — Toshkent, 2005.
5. Shoroxov.E.V. "Kompozitsiya". – Moskva, 1986.
6. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi". Davlat milliy nashriyoti, – Toshkent, 2003.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада замонавий ва анъанавий тасвирий санъат асарларини интеграл кифасини шакллантириш масаласи ўрганилиб чиқилган.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается проблема формирования целостного образа современных и традиционных произведений искусства.

SUMMARY

This article examines the problem of forming a holistic image of modern and traditional works of art.